

Kaupunginhallitus 14.12.2020 § 407

§ 407

Valtuustokysymys sote-uudistuksen vaikutuksista Espoon omistamiin yhtiöihin

Valmistelijat / lisätiedot:
Jyrkkä Maria
Nieppola Tommi
Kattelus Johanna
etunimi.sukunimi@espoo.fi
Vaihde 09 816 21

Päätösehdotus Kaupunginjohtaja Mäkelä Jukka

Kaupunginhallitus merkitsee selostusosan tiedoksi valtuutettu Johanna Värmälän ja 5 muun valtuutetun 19.10.2020 jättämään valtuustokysymykseen sote-uudistuksen vaikutuksista Espoon omistamiin yhtiöihin ja toteaa kysymyksen loppuun käsitellyksi. Vastaus toimitetaan tiedoksi muille valtuutetuille valtuuston seuraavan kokouskutsun yhteydessä.

Käsittely

Päätös

Kaupunginhallitus:
Esittelijän ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti.

Selostus

Valtuutettu Johanna Värmälä ja 5 muuta valtuutettua ovat tehneet 19.10.2020 seuraavan valtuustokysymyksen:

Vireillä oleva sote-uudistus tulee vaikuttamaan kaupungin palveluihin, kuten myös yhtiöihin, joissa kaupunki on omistajana. Sote-palvelujen siirryttyä sote-maakuntien vastuulle, Espoon kaupungin omistamien yhtiöiden asiakasmäärä vähenee ja työpaikat vähenevät, jos yhtiöiden omistuspohjaa ei laajenneta.

Perustettavat sote-maakunnat tulevat tarvitsemaan sote-palvelujen tukipalveluja, kuten ravitsemispalveluja. Omistuspohjan laajentaminen varmistaisi myös sen, että sote-maakunnassa tarvittavia tukipalveluja voisi toteuttaa kilpailuttamatta.

Valtuustokysymyksessä pyydetään vastauksia alla oleviin kysymyksiin.

1. Miten Espoon kaupungin omistamissa yhtiöissä on valmistauduttu sote-uudistukseen liittyviin muutoksiin?

Sote-uudistus on ollut eri muodoissaan vireillä varsin pitkään. Jos sote-uudistus pysyy nyt kaavailussa aikataulussaan, sote-palvelut ja pelastustoimen tehtävät on tarkoitus järjestää hyvinvointialueilla uuden mallin mukaisesti vuodesta 2023 alkaen. Espoon kaupunki on kritisoinut sote-uudistusta nyt esitetyssä muodossa, erityisesti rahoitusratkaisun osalta.

Sote-uudistushanke on sisältänyt runsaasti epävarmuustekijöitä ja sen takia Espoon kaupungin omistamissa yhtiöissä ei ole ollut mahdollista eikä tarkoituksenmukaista ennakoida uudistuksen edellyttämiä täsmällisiä toimenpiteitä ja muutostarpeita. Espoon kaupunki on halunnut odottaa tarkempaa tietoa mahdollisen sote-uudistuksen sisällöstä ja vaikutuksista, jotta arvioita konserniin liittyvistä toimenpiteistä voitaisiin tehdä oikeamman tilannekuvan perusteella.

Kaupunki on kuitenkin tehnyt tapauskohtaista ennakointia, josta esimerkkinä on Kiinteistö Oy Espoon sotekiinteistöt -yhtiö. Se perustettiin vuonna 2018 kun kaupungin kokonaan omistama Kiinteistö Oy Espoon Toimitilat -yhtiö jakautui kahdeksi. Jakautuminen oli perusteltua, koska Kiinteistö Oy Espoon Toimitilat -yhtiön toiminta käsitti kaksi selvästi erillistä toimialaa. Yhtiössä oli erotettavissa toisistaan koulu- ja päiväkotitoimintaan käytettävät toimitilat ja toisaalta sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan kuuluvat toimitilat. Mahdollista sote-uudistusta silmällä pitäen on selkeämpää, että näitä toimitiloja hallinnoidaan erillisissä yhtiöissä. Tällöin esimerkiksi sote-tilojen vuokraamisesta maakunnalle on tehokkaampaa sopia, sekä omaisuutta järjestellä ja hallinnoida omana yhtiönään aiemman sijaan.

Espoo tulee mahdollisen sote-uudistuksen edetessä arvioimaan omistajan roolissa sote-uudistukseen liittyviä vaikutuksia koko konserniin, ei pelkästään yhtiöihin. Lähtökohtana ei ole rakenteen säilyttäminen nykyisellään vaan arvioiminen, miten se parhaalla mahdollisella tavalla toteuttaa Espoo-tarinan tavoitteita ja tuottaa lisäarvoa kaupungille. Konsernin tulee pystyä tuottamaan palvelut ja toiminnot mahdollisimman kustannustehokkaasti, etenkin kun ne tuotetaan pääosin omistajan rahoittamana.

Muissa kuin Espoon kaupungin täysin omistamissa yhtiöissä on merkittävistä muutoksista omistuspohjaan tai strategiaan neuvoteltava myös muiden omistajien kanssa.

2. Miten sote-uudistukseen varautumista voisi tehdä Espoon kaupungin omistamissa yhtiöissä, kun tavoitellaan työntekijöiden työsuhteiden turvaamista ja kunnan omistamien osakeyhtiöiden toimivuutta?

Espoon kaupungin konserniohjeen mukaan konsernin eri yhteisöjen tulee soveltuvin osin noudattaa emoyhteisön henkilöstöpolitiikan periaatteita. Konserniohjeen mukaan tytäryhteisöt ovat vastuullisia työnantajia, jotka toteuttavat hyvää johtamista sekä huolehtivat henkilöstön työhyvinvoinnista. Henkilöstön työsuhteturvan osalta tavoitteena konserniohjeen mukaan on, että vakinaisen henkilökunnan työsuhteen pysyvyys turvataan tilanteissa, joissa on lainmukaiset perusteet lomauttamiseen tai irtisanomiseen tuotannollisin tai taloudellisin perustein. Niissä tilanteissa, joissa työsuhteiden pysyvyyden tavoitetta ei voida toteuttaa, yhteisön henkilöstö voi hakea kaupungin sisäisiin avoimiin työtehtäviin.

Sote-esityksen vaikutusarviointiin liittyy poikkeuksellisen paljon epävarmuutta ja esityksen kokonaisvaikutuksista julkiseen talouteen ja esimerkiksi kaupunkien yhtiöihin on vaikea saada selkoa. Tähän liittyen Suomen suurimpien kaupunkien kaupunginjohtajat ovat vaatineet, että hallitus teettää puolueettoman ja kattavan arvioinnin sote-uudistuksen vaikutuksista kuntien ja kaupunkien talouteen ja investointikykyyn.

Kaupungin ensisijainen tehtävä on huolehtia palvelujen kustannustehokkaasta ja vaikuttavasta järjestämisestä. Taloudellisesti kestävä Espoo –ohjelman (Take) tavoitteena on käyttötalouden kasvun hidastaminen ohjelman linjauksia ja toimenpiteitä toteuttaen 147 milj. eurolla vuoden 2025 loppuun mennessä sekä investointitason lasku 10 prosentilla hankkeiden toteutustapaa, laajuutta ja kustannuksia tarkastamalla. Palvelujen ja prosessien kustannusvaikuttavuutta kehitetään suunnitelmallisesti. Take tavoitteet tulee ulottaa myös konserniin ja yhteisöjen tulee huomioida oman toimintansa ja taloutensa suunnittelussa omistajien talouden tasapainotustarpeet siten, että ne tekevät myös omat toimenpiteensä talouden tasapainottamiseksi.

Konserniyhtiöiden on pystyttävä tuottamaan palveluita vähintään yhtä tehokkaasti ja vaikuttavasti kuin markkinoilla toimivat yhtiöt. Palvelujen hankkiminen konsernilta ei ole itseisarvo. Konserniyhtiöiden on huolehdittava omasta kilpailukyvystään, jotta kaupunki hankkisi jatkossakin tarvitsemansa palvelut niiltä. Yhtä lailla yhtiöillä on vastuu oman toimintansa kehittämistä ja henkilöstötarpeensa mitoittamisesta palvelujensa laadun ja toimintansa tuottavuuden edellyttämällä tavalla. Espoon kaupungin yhtiöissä tapahtuvat toimintaympäristön muutokset voivat jossain tapauksissa edellyttää henkilöstön määrän tarkastelua.

Espoon konserniyhtiöissä toimintaympäristön muutoksia pyritään ennakoimaan ja hallitsemaan myös riskienhallintaprosessin avulla. Kaupungin tytäryhteisöt ovat velvoitettuja ottamaan omassa riskienhallinnassaan huomioon kaupunginhallituksen päättämän riskienhallintapolitiikan, jonka myötä kaupunki edellyttää tytäryhtiöltään järjestelmällisiä riskienhallinnan menettelyjä. Tytäryhteisöjen tulee arvioida toimintansa ja tavoitteidensa riskejä säännöllisesti sekä raportoida näistä osana kaupunkikonsernin taloussuunnittelu- ja seurantaprosessia. Tytäryhteisöjen hallitukset vastaavat yhdessä toimitusjohtajan kanssa riskienhallintansa järjestämisestä. Näin ollen tytäryhteisöjen riskikartoituksissa huomioidaan sote-uudistus.

3. Onko suunnitelmissa laajentaa Espoon kaupungin omistamien yhtiöiden omistuspohjaa siten, että sote-palveluja tuottavilla sote-maakunnilla olisi mahdollisuus hankkia palveluissa tarvittavia tukipalveluja, kuten ravitsemispalveluja nykyiseltä Espoon kaupungin in-house-yhtiöiltä?

Espoon kaupungin omistamien yhtiöiden omistuspohjan tulee olla mahdollisimman tarkoituksenmukainen. Espoon kaupungin omistajapolitiikan mukaan omistuksia ja niiden toimintamuotoja arvioidaan omistajapolitiikan päämäärien ja tavoitteiden pohjalta. Arvioinnin lähtökohdana on aina Espoo-konsernin kokonaisedun varmistaminen ja Espoo-tarinan toteuttaminen.

Omistuspohjan laajentamisen arviointiin vaikuttaa myös se, kuinka paljon yhtiön nykyisestä liiketoiminnasta liittyy sote-toimialaan. Jos osuus nykyisestä liikevaihdosta on pieni, voi olla tarkoituksenmukaista keskittyä

sote-uudistuksen toteutuessa vain niiden palvelujen tuottamiseen, mitkä liittyvät keskeisesti kaupungin omaan toimintaan. Omistuspuhjan laajetessa, omistajaohjaus ja keskeisistä asioista päättäminen tulevat haastavammaksi. Lisäksi se antaa muille omistajille päätösvaltaa kaupungille järjestettävien palvelujen tuottamisesta.

Omistuspuhjan laajentaminen liittyy erityisesti inhouse-yhtiöihin, jotka eivät toimi markkinoilla vaan tuottavat palvelut pääosin omistajilleen. Omistuspuhjan laajentamisen arvioinnissa tulee näissä tapauksissa arvioida myös sen vaikutus markkinoiden toimivuuteen. Espoon omistajapolitiikan mukaan Espoo ei omista tai hanki omistuksia, jotka heikentävät tai vääristävät markkinoita. Espoo tukee avoimien markkinoiden ja uusien ratkaisujen kehittymistä siten, että markkinat voivat tarjota yritystoiminnalla laadukkaita ja tehokkaita ratkaisuja.

Esimerkkinä edellä mainitun kaltaisesta arvioinnista toimii valtuutettujen esittämässä kysymyksessä mainitut ravitsemuspalvelut, joita tuottaa kaupungille sen kokonaan omistama inhouse-yhtiö Espoo Catering Oy. Yhtiö myy ruokapalveluita Espoon kaupungille lasten, nuorten, vanhusten ja henkilöstön tarpeisiin sekä kokouksiin ja vierastarjoiluihin. Espoo Catering Oy:n rooli kaupungin sivistystoimen koulu- ja päiväkotiaterioiden tuottajana on erittäin suuri. Yhtiö tuottaa kaupungin lähes kaikki päiväkotiateriat ja n. 85 % kaikista kouluaterioista. Vaikka Espoo Catering Oy:n sote-sektorille tuottamat palvelut ovat tärkeitä, ovat ne lukumääräisesti ja osuutena yhtiön liikevaihdosta huomattavasti pienemmässä roolissa: sote-palveluihin kuuluvien aterioiden osuus yhtiön liikevaihdosta on vain noin 10 % tällä hetkellä.

Kuten selostuksen aiemmassa kohdassa todettiin, Espoon kaupunki on halunnut odottaa tarkempaa tietoa mahdollisen sote-uudistuksen sisällöstä ja vaikutuksista, jotta arvioita konserniin liittyvistä toimenpiteistä voidaan tehdä oikean tilannekuvan perusteella. Espoo tulee mahdollisen sote-uudistuksen edetessä arvioimaan omistajan roolissa sote-uudistukseen liittyviä vaikutuksia koko konserniin, ei pelkästään yhtiöihin.

Päätöshistoria